

SÖZ YARADANIN SİRRİDİR

Söz İlahi işarədir. Sözün gücü var. Bir də söz sahibləri var. O söz sahibləri ki, sözün dəyərini bilir, onun üzərində zərgər dəqiqliyi ilə işləyir. Belə söz adamlarını tanımaq, onlarla ünsiyyət qurmaq bizim "söz" haqqında anlayışımıza yeni bir mənə gətirir. "Söz adamı" layihəsinin növbəti qonağı yazıçı, publisist Şəmil Sadiqdir.

- Qorkinin fikrinə bədii əsərdə sözlər üçün darısqallıq, fikir üçün genişlik var. Bu gün ədəbiyyatımızda yazılan əsərlərdə hansı nöqsanlar var? Bu nöqsanlar oxucu üçün hansı təsirləri göstərə bilər?

- Bu gün ədəbiyyatımızda olan ən böyük problem ideologiyasızlıqdır. Ədəbiyyatımız bir təlatüm yaşayır, əslində təkəcə bizim yox, dünya ədəbiyyatında da bu təlatüm var. Sanki nəyəsə hamilədir... nəyə hamilə olduğunu isə heç bir aparat müəyyən edə bilmir. Ədəbiyyatımızda sözlər şllaq atır, fikirse palçığa batır....

- İsa Muğanna yaradıcılığını tədqiq etmisiniz. Özüncə ustad bildiyiniz o insanla həyatda görüşmək imkanınız olub. O insanla bağlı daha çox nələr yadınızda?

- Mənə elə gəlir ki, İsa Muğanna ilə tanış olmağım, dostlaşmağım, əl verib görüşməyimlə mən tarix, ədəbiyyat və fəlsəfə ilə tanışlığım, görüş idi. Təsəvvür edin, tələbəkədən həsrətində olduğun bir adamla dostlaşsın və onunla fikir mübadiləsi aparırsan. İndi bunun fərqi deyilik, təsəvvür edin ki, bundan sonra 40 il yaşayacağam və o zaman kimse mənimlə İsa Muğanna haqqında müsahibə alır, əminəm ki manşet belə olacaq, "İsa Muğanna ilə görüşən adam..." Ustad inanırdı ki, bir gün işıq gəmiləri gələcək və bu dünyanı zillətdən qurtaracaq. Bu bir inanc idi... Bu sabaha ümidin ifadəsi idi... Həmişə deyirdi ki, inancsız adam olmaz... Çox danışmaq olar, böyük bir monoqrafiyam var, İsa Muğanna yaradıcılığı haqqında, elə bilirdim ki, Saf Ağ ruhunu şad etmişəm...

- Günümüzdə aktual məsələlər daha çox şou xarakterli olur. Bu həm oxucular üçün, həm də media üçün daha maraqlıdır. Bəşəri mövzulara toxunmaq niyə çətindir və ya niyə maraqlı deyil?

- Çünki toplum yerlə əlləşir, intellektual kəsim isə göylərlə. Biz bu gün günümüzün içindəyik deyə, bunlar bizi narahat edir, çölünə çıxmağı bacarmırıq. Həmişə Bir qarın çörək və bir anlıq həzz insan üçün əbədi həzrdən daha maraqlı olub. Bəşəriyyətin taleyi bir nəfəri maraqlandırarsa, məişətdəki problemlər minlərlə insanı...

Nisbət ən az bu qədərdir. Amma o bir nəfər minlərlə insanın əvəzindən daha yaxşı işləyir. Hamı Tesla ola bilməz ki...

- Hüseyn Cavid Azərbaycan ədəbiyyatında həm yarıradıcılığı, həm də taleyi ilə yaddaşımda dərin iz buraxıb. Necə düşünürsünüz Hüseyn Cavid o dövr repressiyasından qurtula bilərdimi?

- Cavid Şəxsiyyətli yaradıcılığı bütöv olan dahilərdəndir... Qurtulsa idi də dahi və birmənalı şəxsiyyət kimi yaddaşlarda qalacaqdı. Necə ki Üzeyir Hacıbəyov repressiya qurbanı olmadı və bu gün zərər qədr də onun haqqında neqativ danışılmaz, yaqın ki fakt yoxdur. Mən əminəm ki, Cavid qurtulsa idi, ya təsadüf olardı, ya da kişi kimi döyüşüb qurtulardı. Əslində əsərlərində yetərincə siyasi tənqiddən malik bir insan kimi görünür, amma o məqamda heç bir siyasət işlətmir. Demək ki, özü belə istəmişdi...

- İndi oxucudan çox, yazıçı var. Buna münasibətiniz necədir?

- Kimsə bizim boynumuza qoyub ki, biz şair xalqıq. O gündən də silahı atıb, sazı, sözü tutmuşuq. Bu sualı çox verirlər, bu fikri çox səsləndirirlər, niyə narahat olur bu camaat bilmirəm ki... Yazan çoxdu, çoxdur da... Nə olsun? Şəxsən yazanın çoxluğu məni narahat etmir, amma oxucunun azlığı narahat edir. Düzgün oxucu olsa və görünse ki, oxucu Yazıçını oxuyur, o zaman cizmaqaraçılar da kənara çəkirlər.

- "Hədəf" nəşrləri kifayət qədər uğurlu və maraqlı kitabların çap olunması üçün xeyli iş görüb. "Xatirə" ədəbiyyatı bu mənada daha çox diqqəti cəlb edir. Bu ideya necə yarandı və hansı zərurətə əsaslanırdı...

- Dəqiq xatırlamaya bilərəm. Deyəsən, Müşfiq Xan, Dilqəm Əhmədli birgə söhbətimiz əsasında yarandı bu ideya. Sonra da başladıq. Əvvəl 10 kitab düşünürdük, amma indi 40-a çatıb artıq. Cəmiyyətdə diqqətlə qarşılandı. Yəqin ki 50 də bitəcək...

- Bir neçə il pedaqoji fəaliyyətlə məşğul olmusunuz. Müəllim üçün vacib olan müəllim keyfiyyətlər nələrdi?

- Tural, mən həmişə demişəm, mən öncə müəlliməm, sonra yazıçı. Müəllim üçün birinci vacib amil vicdandır... Sonra isə bacarıq və yaradıcılıq. Bilik ən sonda gəlir, çünki bacarıqlı və vicdanlı insan həmişə şagirdini məmnun edə bilər, sadəcə biliyi isə bu gün robotlar da verə bilər...

- Elektron kitabların, medianın, saytların qəzet və jurnalları müəyyən qədər sıxışdırdığı bir zamanda "Ustad" jurnalının geniş oxucu kütləsi üçün yayımlanması

həm fədakarlıq, həm də ədəbiyyata olan sevginin nümunəsidir. "Ustad" jurnalının gözlənilən ədəbi rolu bu gün hansı vəziyyətdədir...

- Bunu tənqidçilər desə yaxşı olar. Amma Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun keçən ilki illik hesabatında professor Asif Rüstəmli çox böyük dəyər vermişdi Ustad dergisinə. Məncə, bu gün ədəbiyyat və mədəniyyət sahəsində hər ay nəşr olunan yeganə dərğilərdəndir, yetərincə sanballı məqalələrlə oxucularını feyziyab edir. Hər ay 500 tirajla nəşr edilir. Hədəf Kurslarının müəllim heyəti də jurnalın yaşama-

sı üçün böyük dəstək verir. Az da olsa qonorarium var, bunu da müəllimlərimizin köməyi nəticəsində veririk. Çünki onların əksəriyyəti dərğiyə abunə olublar. Kimdənsə tərifi gözləmədən, sağ ol eşitmədən yolumuzu davam edirik. Bu mənim mübarizəmin bir parçasıdır.

- "Yuxu maşını" kitabı çağdaş dövr ədəbiyyatımız üçün unikal həm də fərqli bir əsərdir. Bu əsərin yazılma tarixi və səbəbi haqqında nə deyə bilərsiniz...

- Ümumiyyətlə, mən bu əsəri məhz yuxu ilə bağlı fikrimə görə yazdım. Çünki elə bir maşının olmasını çox düşünürəm. Bir gün insanoğlunun bunu yaradacağı inancındayam. Və həm də yaxşı bilirdim ki, bizi texnologiyadakı inkişafımız qurtara bilər. Bu günün dünyası ancaq elmlə xilas olacaq.

Amma əsərin əsas qayələrindən biri də insan nə qədər dahi olursa olsun, min illər bundan qabaq yaranmış insanla bugünkü insan arasında həç bir fərq yoxdur. İnsanın texnologiyadakı inkişafı onun duyğularındakı inkişafı ilə üst-üstə düşmür. Bu alimində də belədir, çobanında da... İlqar Fəhmi ilə Ssenarisini işləyirik bu əsərin. Ümid edirəm maraqlı alınar...

- Mühəribə tariximiz haqqında kitablar az yazılıb. Yazılanlar da bir o qədər təsirli və orijinal alınmayıb. "Odərlər" kitabı isə bizim mühəribə və soykək tariximiz üçün yeni bir səhifədir. Bu kitab

haqqında çox danışılıb. Necə düşünürsünüz ədəbiyyat mühəribə mövzusunda hansı nöqtədə dayanmalıdır?

- Ədəbiyyat və savaşı... Əslində ədəbiyyatda bir savaşıdır. Sunay Akın yazır ki,

*nə qələm qılıncdan,
nə qılınc qələmdən üstün olsun,
Öyrensizlər birlikdə yaşamağı..
Örnəyin qələm eşq şeirləri yazsın,
Və körəldiçə qılınc yontsun...*

Ədəbiyyat həmişə insanın yanındadır və yanında da olmalıdır. Amma ədəbiyyat milli düşüncəyə xidmət etmirsə, qanı qanından, canı canından olan qardaşının duyğularını ifadə etmirsə, heç bir halda bəşərdən pafosla danışmağa haqqı yoxdur. Mənim Odərlərdəki qəhrəmanlarımdan heç biri düşməni-erməni ni haqsız öldürmədi, zalim olmadı, təhqir etmədi... Sadəcə mil-lətinin haqqı olanı əldə etmək üçün yola çıxdılar. Haqqı bərpa etmək üçün sevdalandılar...

- Çağdaş dövrümüzün imzaları seriyasından bir neçə müəllifin kitabları çap olundu. "Parlaq imzalar" və "Hədəf" nəşrlərinin birgə layihəsi təqdirəlayiqdir. Səlim Babullaoglu ilə bu layihəni birgə gerçəkləşdirməyiniz ədəbiyyatımız üçün önəmlidir. Daha hansı imzaların kitablarının çap olunması gözlənilir?

- Ədəbiyyatın sevən hər kəs nəse etmək istəyir. Sadəcə biznes marağı olmayanlar da bu cür birləşə bilirlər, biznes marağı olanlar da başqa cür. Səlim bəyə böyük hörmətim var və çox ciddi adam hesab edirəm. Təklif etdi, bir neçə kitab işlədik. Cəmiyyətimiz üçün faydalı olması üçün nəse etməyə çalışdıq, alınıbsa nə mutlu bizə.

- Ədəbi mükafatlara münasibətiniz...

- Bu zamanla asılıdır. Hər kəsde bir dövrlər buna ciddi həvəs olur. Yavaş-yavaş bu eşq sönür, adiləşir. Aldığım ən ali mükafat Qızıl Kəlmə mükafatıdır, Odərlər romanına görə verilib. Amma o qədər saxta mükafat verənlər var ki, dəyərliləri də gözədən salırlar. O qədər maraqlı deyiləm bu gün bu mükafat mövzusunda. Səmimi verilən hər mükafata da sayğım var. Amma harda o səmimiyyət... Bəzi yarımmənsil QHT rəhbəri bir plakat verib, ardında nəse umur... Ona görə də qaçırım və yaxın buraxmıram onları...

- Dünya ədəbiyyatından təsirləndiyiniz imzalar...

- Təsirləndiyim deməzdim, düşüncəmdə izlər buraxan ya-

zarlar var; Mopassan, Bayron, Nihal Atsız, Gene de Matklok, Joze Saramaqo...

- Müasir dövrdə hansı ədəbi nümunələri oxuyursunuz...

- Bu gün o qədər də imkanım olmur. Daha çox araşdırma tipli kitablar oxumağa cəhd etsəm də, o da alınmır. Elon Mask haqqında bir kitab götürmüşəm, bəlkə bir aydır, 30-40 vərəq oxumuşam. Nəse fizika məni yaman çəkir, sanki ikinci dəfə həyata gəlməyə ehtiyac duyuram. Ədəbiyyat məni o qədər çəkmir daha desəm, inciməz yaqın ki... Kiçik hekayələrə üstünlük verir, səsliliktab.net saytından ara-sıra hekayələr dinləyirəm...

- Son olaraq "söz" haqqında sözlünüz...

- Gəl bu suala "Odərlər" romanındakı bir parça ilə cavab verim:

Dünya yaranandan insan sözün əsiridir. Söz formasını dəyişməse də, zaman-zaman mənə yükünü, təqdimat formasını dəyişib. Sözü təqdim edənlər onun alt şüuruna gizlin sirləri ya bilərəkdən, ya da fərqi nə varmadan yerləşdirib. Onu oxuyanlar isə öz istedikləri formada yozub, sübut etməyə çalışıb. Söz Tanrının siri olduğu üçün insan hələ də onun seyrindən çıxma bilmir, ifadə etdiyi mənənin çoxluğu arasında başını itirir. Qətran Təbrizi sözün həqiqətə, varlığa münasibətindən danışarkən yazır: "Söz varlığı olmayan, həqiqi aləmdən kənar bir anlayışdır". Həqiqi aləmdən kənar, bizim dərk edə bilməyəcəyimiz yeganə varlıq isə Tanrıdır. Füzuli fəlsəfəsində deyildiyi kimi, sözün qüdrəti, məğlubedilməz azman ordu-lardan daha böyükdür. Tanrı haqq və ədalətin bərpası üçün insana iki böyük silah vermişdi: Söz və qılınc. Amma insanlar sözün dəstəyindən tutub onu yüksəklərə qaldırıb, şərin başını kəsə bilmədiyi təqdirdə daha asanını - silahı əlinə alıb və qan töküüb. Min illərdir ki, Tanrının sirrinin sözdə olduğunu dərk edənlər onun yaran-dığı mücərrəd elementləri araşdırıb, bunu əldə etmək üçün institutlar, akademiyalar yaradıb. Həqiqətin başının zorla kəsilə bilməyəcəyini müəyyənleş-diren əsilsizlər qılıncı kənara qoyub, söz oyununa girişmiş, onun sehiri ilə bükülməyən dizləri büküb, qırıl-mayan iradələri qırıb, kəsilmə-yən başları kəsib. Artıq dünyanın idarəçiliyinin sözün əlində olduğunu çoxları dərk edir, amma ona qarşı dura bilmirlər. Uçuruma aparın sehirli sözlərin ardınca gedirlər. Uçuruma düşdükleri zaman bunu dərk etsələr də, artıq gec olur.

**Söhbətləşdi:
Tural Cəfərli**